

طراحی الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول

بنیادین در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران

علیمراد کرمی^۱، معصومه صمدی^۲، محمد آرمند^۳، فهیمه انصاریان^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۰۶

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف: با توجه به اهمیت جامعه‌پذیری دانش‌آموزان در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت انجام شد.

روش شناسی: پژوهش حاضر از نظر زمانی مقطعی، از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه پژوهش سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت و خبرگان نظام تعلیم و تربیت و مدیریت آموزشی استان بوشهر در سال ۱۳۹۹ بودند. علاوه بر سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت، نمونه پژوهش طبق اصل اشباع نظری ۱۶ نفر بدست آمد که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها با کمک مرور اسناد و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته گردآوری که روایی آن با روش مثلث‌سازی تایید و پایایی آن با روش ضریب توافق بین سه کدگذار ۰/۸۸ بدست آمد و با روش تحلیل مضمون در نرم‌افزار MAXQDA-12 تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج حاکی از آن بود که برای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی ۴۸ شاخص، ۹ مولفه و ۲ بعد استخراج شد. بعد درون‌فردی شامل چهار مولفه ارتباطات و تعامل، خلاقیت و مهارت، نگرش و خانواده و بعد محیطی شامل پنج مولفه مدرسه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ارزشی و فرهنگی بود. در نهایت، با توجه به ابعاد و مولفه‌ها، نظام بازخورد و اصلاح، فلسفه و اهداف، مراحل اجرایی الگو و سازوکار اجرایی الگو، الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت ترسیم شد.

بحث و نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج پژوهش حاضر، برنامه‌ریزی جهت بهبود جامعه‌پذیری دانش‌آموزان از طریق الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت ضروری می‌باشد.

واژگان کلیدی: جامعه‌پذیری، دانش‌آموزان، جامعه‌شناختی، سند تحول بنیادین، نظام تعلیم و تربیت.

^۱ دانشجوی دکتری، گروه مشاوره راهنمایی و فلسفه تعلیم و تربیت، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^۲ دانشیار، گروه تعلیم و تربیت اسلامی، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

^۳ دانشیار، گروه برنامه‌ریزی درسی، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی سمت، تهران، ایران.

^۴ استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین سازمان‌هایی که نقش مهمی در جامعه‌پذیری افراد دارد، سازمان یا نظام تعلیم و تربیت است که مجرای تحقق آن غالباً محتوی برنامه‌درسی و معلمان می‌باشد (Mirjalili, Foroughi Abri, Gholizadeh & Yarmohammadian, 2017). دانش‌آموزان نوجوان از طریق جامعه‌پذیری نحوه معرفی، کنترل و مدیریت نمایش عاطفی، هیجانی و اجتماعی خود را یاد می‌گیرند و باورها، ارزش‌ها و هنجارهای خود را مورد بازنگری قرار می‌دهند (Tu, Cai & Li, 2020). نظام تعلیم و تربیت و مدارس از طریق برنامه‌درسی رسمی و برنامه‌درسی پنهان باعث جامعه‌پذیری دانش‌آموزان می‌شوند که منظور از برنامه‌درسی رسمی همان برنامه‌درسی‌ای می‌باشد که توسط متخصصان طراحی و توسط معلمان آموزش داده می‌شود و منظور از برنامه‌درسی پنهان این است که از دانش‌آموزان انتظار می‌رود به موقع در کلاس حاضر باشند، آرام بنشینند، مقررات مدرسه را رعایت نمایند، تکالیف درسی را انجام دهند و ضمن مسئولیت‌پذیری نسبت به رفتارهای خود پاسخگو باشند (Moote, Anthony, Ford, Johnson & Zorek, 2021).

جامعه‌پذیری در لغت به معنای انطباق، سازگاری و آشناسازی با جامعه است و در اصطلاح به معنای فرایند کنش متقابل اجتماعی می‌باشد که در آن افراد ویژگی‌هایی را کسب می‌نمایند که عضوی شایسته برای جامعه باشند (Szkody, Steele & McKinney, 2020). جامعه‌پذیری به فرایندی اطلاق می‌شود که فرد آموزش‌های لازم را می‌بیند تا یک سری رفتارهای مورد تایید جامعه در وی نهادینه شود و این فرایند از ابتدای کودکی آغاز و تا پایان زندگی ادامه دارد (Thelamour & Mwangi, 2021). این سازه ابزاری برای رسیدن به توافق جمعی میان اعضای جامعه است که از طریق آن افراد شیوه‌ها، ارزش‌ها و نقش‌های اجتماعی را یاد گرفته و هر یک از اعضای جامعه دارای هویت مستقلی در ارتباط با دیگران می‌باشد (Kizgin, Jamal, Rana, Dwivedi & Weerakkody, 2019). جامعه‌پذیری افراد جامعه را وادار می‌نماید تا احساس نماید که جزئی از یک اجتماع هستند باید از نمایندگان مردم اطاعت نمایند (Leidner, Gonzalez & Koch, 2018). جامعه‌پذیری نوعی فرایند کنش متقابل اجتماعی است که در آن فرد هنجارها، ارزش‌ها، باورها و دیگر عناصر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی موجود در جامعه یا محیط پیرامون خود را یاد می‌گیرد و آن را درونی و شخصیت خود را با آنها همسو می‌سازد (Toro & Wang, 2021). بنابراین، جامعه‌پذیری فرایند فعال، پویا، مداوم، پیچیده و دوسویه است که نگرش‌ها، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهای مناسب اجتماعی را در فرد در یک بافت تعاملی با دیگران نهادینه می‌کند و باعث توسعه و پرورش قوای عقلانی و شناختی در فرد می‌گردد (Quinton, 2020).

جامعه‌پذیری شامل دو فرایند اصلی است که اولی فرایند آشنایی فرد با ارزش‌ها، انتظارات، هنجارها و نقش‌های اجتماعی و درونی کردن آنها و دومی فرایند تعبیر شخصی از آنها می‌باشد (Wang, Liang, Zhou & Zou, 2019). مبانی جامعه‌شناختی به مبادی، ریشه‌ها، زمینه‌ها، بسترها و عوامل اجتماعی اشاره دارد که از مطالعه علمی رفتار معنادار و نظام‌یافته فرد با هم‌نوعان بدست می‌آید و نقش مهمی در بسیاری از متغیرها به‌ویژه جامعه‌پذیری افراد دارد (Seiffert-Brockmann & Thummes, 2017). جامعه‌پذیری بر اساس مبانی جامعه‌شناختی به چگونگی پیوند فرد یا افراد با جامعه اشاره دارد و به همین خاطر جامعه‌شناسی، جامعه‌پذیری را در ارتباط با نظریه نقش‌ها بررسی می‌کند. بنابراین، آموزش نقش‌ها در جریان جامعه‌پذیری با کشمکش نقش‌ها همراه است و به همین دلیل در نظام‌های اجتماعی یکسان، ساختارهای شخصیتی گوناگونی شکل می‌گیرد (Rajesh, 2021).

یکی از سندهای بسیار مهم نظام تعلیم و تربیت به‌ویژه برای جامعه‌پذیری، سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت است که با اتکاء به آموزه‌های قرآن، اسناد بالادستی از جمله سند چشم‌انداز بیست ساله در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی و نقشه جامع علمی کشور تنظیم شده است (Yari, Oladian & Safari, 2021). بررسی تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت از سال ۱۳۸۱ شروع شد و مطالعات مقدماتی آن طی ۱۰ سال انجام گرفت تا در نهایت منجر به طرحی شد که در اواخر سال ۱۳۸۹ و شش ماهه اول سال ۹۰ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید و جنبه قانونی به خود گرفت. از سند مذکور در نظام تعلیم و تربیت به مثابه نقشه راهی برای تحقق ارزش‌ها و آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی در اجتماع ایرانی و اسلامی مانند احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان و تحقق بخشیدن به حیات طیبه، جامعه عدل جهانی و تمدن اسلامی - ایرانی تعبیر شده است. قرار است که اجرای این سند منجر به

کسب موقعیت نخست تربیتی در منطقه و جهان اسلام و ارتقاء فزاینده جایگاه تعلیم‌وتربیت ایران در سطح جهانی شود (Moradi, Rahmani & Shamshiri, 2018).

سند تحول بنیادین در سال ۱۳۹۰ پس از تدوین و تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت و به تصویب این شورا رسید و در هشت فصل به شرح زیر تنظیم شده است. فصل اول به کلیات و تعریف اصطلاحات، فصل دوم به بیانیه ارزش‌ها یا بایدها و نبایدهای اساسی در نظام تعلیم‌وتربیت رسمی کشور، فصل سوم به بیانیه مأموریت‌نهاد یا زمینه دستیابی دانش‌آموزان به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی به صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختار کارآمد و اثربخش، فصل چهارم به چشم‌انداز یا توصیف مدراس در سال ۱۴۰۴، فصل پنجم به بیان هشت هدف کلان در نظام تعلیم‌وتربیت رسمی عمومی، فصل ششم به بیان پانزده راهبرد کلان برای رسیدن به هشت هدف کلان، فصل هفتم به هدف‌های عملیاتی و راهکارها برای دستیابی به هدف‌های کلان و فصل هشتم به چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین تعلیم‌وتربیت اشاره دارد (Ebrahimi Moghadam & Dorrani, 2018). سند تحول بنیادین به عنوان بالاترین سند آموزشی با موانع مختلفی در اجرا مواجه بوده و بر اساس آن پیشرفت چشمگیری رخ نداده است که احتمالاً بخش مهمی از آنها به عدم هماهنگی یا اراده جدی بازیگر اصلی و سایر بازیگران مرتبط با سند مربوط می‌شود. این سند نیز همانند بسیاری از اسناد راهبردی و کلان کشور که در اجرا دچار مشکل، شکست راهبردی، توقف یا بن‌بست شده است، احتمالاً با مشکلات و موانعی در اجرا مواجه است. برای اجرا مناسب آن نیاز به رعایت چندین مطلب است. یکی اینکه اجرای سند منوط به مشارکت و همیاری تمامی بازیگران و نهادهای مرتبط مانند موسسه‌ها رسمی و غیررسمی در درون نظام تعلیم‌وتربیت در سطح نهادهای حاکمیتی و نهادهای مدنی است. دیگری اینکه میان بازیگران اعم از نهادها و ذینفعان مختلف از نظر دیدگاه‌ها، برداشتها و منابع تعارض‌هایی در زمینه محتوی و نحوه اجرا وجود دارد که نیازمند بررسی می‌باشد. مورد دیگر اینکه با شناسایی و اولویت‌بندی بازیگران و نیز تشخیص دقیق اهداف، منابع قدرت، منافع و دیدگاه‌های بازیگران می‌توان به سمت استخراج وضعیت‌های آینده سند حرکت کرد (Akhlaghi, Saleh SedghPour & Navid Adham, 2020).

در ادامه نتایج مهم‌ترین پژوهش‌ها درباره الگوی جامعه‌پذیری بر اساس مبانی جامعه‌شناختی گزارش می‌شوند. برای مثال Mokhtarpour (2020) ضمن پژوهشی درباره تبیین جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی موثر بر جامعه‌پذیری ورزشی عوامل موثر بر آن را شامل میزان ورزشی بودن خانواده، حمایت خانواده از ورزش، نگرش خانواده در مورد ورزش، رسانه‌ها و همسالان با جامعه‌پذیری ورزشی معرفی کردند. نتایج پژوهش Valiente, Swanson, Delay, Fraser & Parker (2020) نشان داد که معلمان، همسالان، محیط کلاس، خودتنظیمی و سازگاری با محیط نقش موثری در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان داشتند. در پژوهشی دیگر Rasekh, Ghorbani & Mahuri (2019) گزارش کردند که محیط آموزشی و رسانه‌های ارتباط جمعی نقش موثری بر جامعه‌پذیری سیاسی دانشجویان داشتند و در این میان نقش محیط آموزشی دانشگاه بیشتر از رسانه‌های ارتباط جمعی بود. Ghorbani & Jomenia (2018) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که عوامل اجتماعی خانواده، همسالان و مدرسه نقش موثری در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان دبیرستانی داشتند. نتایج پژوهش Mirjalili et al (2017) نشان داد که ابعاد و مولفه‌های جامعه‌پذیری بر اساس آراء تربیتی استاد شهید مرتضی مطهری شامل ابعاد پذیرش نقش و مسئولیت‌پذیری اجتماعی (با چهار مولفه احساس مسئولیت در برابر دیگران، مشارکت‌پذیری، الگوگیری و اهمیت خانواده)، احساس تعلق اجتماعی (با پنج مولفه احساس هویت اجتماعی، هنجارپذیری و قانون‌مداری، انعطاف‌پذیری، احساس عدالت و اعتماد اجتماعی)، گفتگو و ارتباطات اجتماعی (با دو مولفه رعایت اصول گفتگو و حفظ ارتباطات اجتماعی) و سنجش‌گرانه اندیشی (با دو مولفه استقلال فکری و توانایی تفکر) بودند. در پژوهشی دیگر Mahdie, Hemmati & Vedadhir (2016) گزارش کردند که عواملی مانند ضعف نظام آموزشی و پژوهشی، ضعف جامعه‌پذیری دانشگاهی استادان و بی‌کیفیتی تعامل‌ها و همکاری‌های علمی میان دانشجویان به‌عنوان شرایط علی، ضعف فرهنگ علمی جامعه، مسائل مربوط به ساختار و سیاست‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه به‌عنوان شرایط زمینه‌ای و نظام انگیزشی و ارزشی دانشجو برای حضور در مقطع دکتری به‌عنوان شرایط مداخله‌گر نقش موثری بر ناکارآمدی جریان جامعه‌پذیری دانشگاهی داشتند. Maria (2015) ضمن پژوهشی عوامل موثر بر فرایند جامعه‌پذیری را شامل ۱۵ عامل تجربه کاری قبلی، انگیزش، انتظارات، تاکتیک‌های جامعه‌پذیری سازمانی، تعامل با عوامل، حمایت اجتماعی، فرهنگ تیمی، ویژگی‌های شخصیتی افراد تازه‌وارد، تیم، محیط، بازتاب جامعه‌پذیری خود، تجربه بین‌المللی قبلی، زبان و فرهنگ

متفاوت در میان اعضا معرفی کرد. در پژوهشی دیگر Hazeri & Sharifi (2009) گزارش کردند که جامعه‌پذیری دارای ابعاد فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، سیاسی و دینی بود و عوامل اجتماعی شدن شامل خانواده، مدرسه، همسالان و فضای مجازی بود. جامعه‌پذیری نقش مهمی در یادگیری و انجام رفتارهای اجتماعی دانش‌آموزان دارد و اهمیت توجه به آن در دانش‌آموزان متوسطه دوم که به‌شدت تحت تاثیر همسالان هستند، اهمیت مضاعفی دارد. در نتیجه، بررسی جامعه‌پذیری و طراحی الگویی برای جامعه‌پذیری آنان می‌تواند به متخصصان و برنامه‌ریزان تعلیم‌وتربیت در شناخت آنها کمک شایانی کند. نکته حائز اهمیت دیگر اینکه پژوهش‌هایی درباره الگوی جامعه‌پذیری انجام شده، اما جامعه آنها عمدتاً سازمان‌های غیرآموزشی بوده و از آنجایی که تفاوت‌های زیادی بین سازمان‌های غیرآموزشی و آموزشی وجود دارد، لذا نمی‌توان نتایج پژوهش در آن سازمان‌ها را به سازمان یا نظام تعلیم‌وتربیت تعمیم داد و بر همین اساس خلأهای زیادی در زمینه الگوهای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان وجود دارد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین نظام تعلیم‌وتربیت انجام شد.

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر زمانی مقطعی، از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه پژوهش سند تحول بنیادین نظام تعلیم‌وتربیت و خبرگان نظام تعلیم‌وتربیت و مدیریت آموزشی استان بوشهر در سال ۱۳۹۹ بودند. علاوه بر سند تحول بنیادین در نظام تعلیم‌وتربیت، نمونه پژوهش طبق اصل اشباع نظری ۱۶ نفر بدست آمد که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. در اصل اشباع نظری نمونه‌گیری زمانی پایان می‌یابد که پژوهش از نظر اطلاعات به اشباع برسد که منظور این است که مصاحبه با فرد جدید باعث افزایش اطلاعات قبلی نشود. در این پژوهش ملاک‌های انتخاب نمونه‌ها شامل سابقه فعالیت در نظام تعلیم‌وتربیت، داشتن سابقه آموزشی و پژوهشی، علاقه و تمایل جهت شرکت در پژوهش و رشته تحصیلی مرتبط (علوم تربیتی) با پژوهش حاضر بودند.

نحوه اجرای پژوهش به این صورت بود که پس از تایید و تصویب پروپوزال اقدام به مطالعه مبانی نظری جامعه‌پذیری و مبانی جامعه‌شناختی در سند تحول بنیادین نظام تعلیم‌وتربیت و سایر اسناد شد و بر اساس آن سوال‌هایی جهت انجام مصاحبه با خبرگان نظام تعلیم‌وتربیت و مدیریت آموزشی طراحی شد. در مرحله بعد اقدام به نمونه‌گیری و برای نمونه مکان، زمان و شرایط مصاحبه از جمله ضبط همه مصاحبه‌ها ضمن رعایت نکات اخلاقی و حذف آنها پس از اتمام پژوهش و در اختیار دیگران نگذاشتن آنها بیان شد. پس از انجام مصاحبه‌ها یک نسخه از کدهای استخراج شده برای مصاحبه‌شوندگان ارسال و تایید آنها گرفته شد و داده‌ها جهت تحلیل با روش تحلیل مضمون آماده شدند.

در این پژوهش از دو ابزار استفاده شد که یکی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم‌وتربیت بود و برای ثبت و استخراج داده‌ها از روش مرور اسناد و یادداشت‌برداری استفاده شد. سند تحول بنیادین در سال ۱۳۹۰ پس از تدوین و تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت و به تصویب این شورا رسید و در هشت فصل کلیات و تعریف اصطلاحات، بیانیه ارزش‌ها، بیانیه مأموریت‌نهاد، چشم‌انداز یا توصیف مدراس در سال ۱۴۰۴، هشت هدف کلان در نظام تعلیم‌وتربیت رسمی عمومی، پانزده راهبرد کلان برای رسیدن به هشت هدف کلان، هدف‌های عملیاتی و راهکارها برای دستیابی به هدف‌های کلان و چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین تعلیم‌وتربیت تنظیم شده است. ابزار دیگر مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که به صورت انفرادی انجام شد. مصاحبه پژوهش حاضر دارای ۵ سوال بود و میانگین مدت زمان مصاحبه با هر فرد حدود ۶۴ دقیقه طول کشید. روایی داده‌ها با روش مثلث‌سازی تایید و پایایی آن با روش ضریب توافق بین سه کدگذار (یک پژوهشگر و دو همکار پژوهشی) ۰/۸۸ بدست آمد.

در این پژوهش رضایت‌نامه شرکت آگاهانه در پژوهش به امضای مصاحبه‌شوندگان رسید و پژوهشگر متعهد شد که اطلاعات هویتی مصاحبه‌شوندگان را در اختیار دیگران قرار ندهد و امانت‌داری را در پیاده‌سازی محتوی مصاحبه‌ها به‌عنوان ملاحظات اخلاقی مد نظر قرار دهد. داده‌ها پس از جمع‌آوری با روش تحلیل مضمون در نرم‌افزار MAXQDA-12 تحلیل شدند.

یافته‌ها

مصاحبه‌شوندگان ۱۶ نفر بودند که ۱۲ نفر از آنها اعضای هیأت علمی و ۴ نفر از مدیران مدارس بودند؛ به طوری که اکثر آنها مرد (۷۵٪) و دارای تحصیلات دکتری تخصصی (۸۷/۵۰٪) و سابقه کاری ۱۱-۲۰ سال (۶۲/۵۰٪) بودند (جدول ۱).

جدول ۱. فراوانی و درصد فراوانی اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

متغیر	سطح	فراوانی	درصد فراوانی
سمت	هیأت علمی	۱۲	۷۵٪
	مدیر مدرسه	۴	۲۵٪
جنسیت	مرد	۱۱	۶۸/۷۵٪
	زن	۵	۳۱/۲۵٪
تحصیلات	کارشناسی ارشد	۲	۱۲/۵۰٪
	دکتری تخصصی	۱۴	۸۷/۵۰٪
سابقه کاری	۱-۱۰ سال	۲	۱۲/۵۰٪
	۱۱-۲۰ سال	۱۰	۶۲/۵۰٪
	۲۱-۳۰ سال	۴	۲۵٪

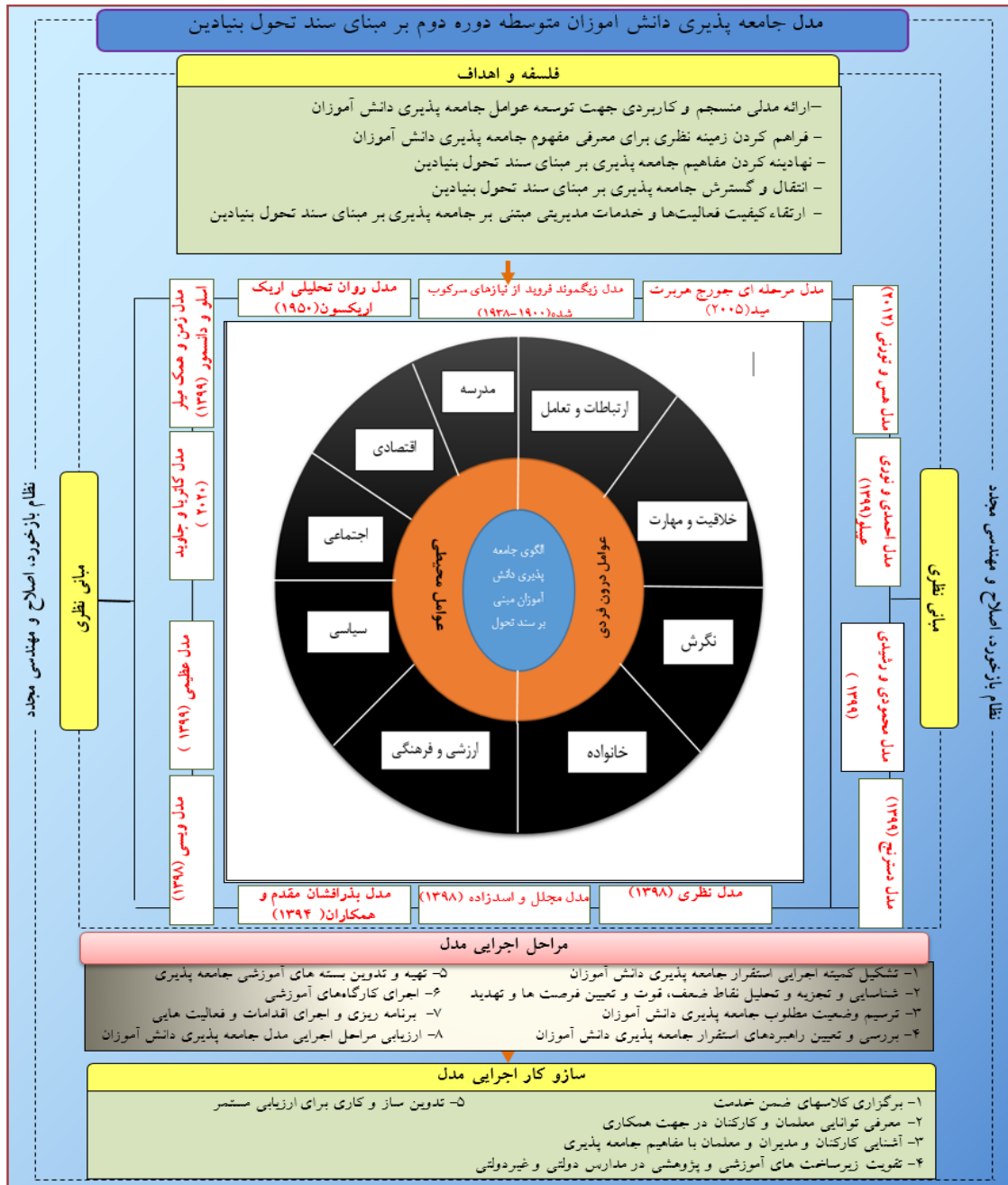
نتایج تحلیل مضمون حاکی از آن بود که برای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی ۴۸ شاخص، ۹ مولفه و ۲ بعد استخراج شد. بعد درون‌فردی شامل چهار مولفه ارتباطات و تعامل، خلاقیت و مهارت، نگرش و خانواده و بعد محیطی شامل پنج مولفه مدرسه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ارزشی و فرهنگی بود (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج تحلیل مضمون برای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی

بعد	مولفه	شاخص	فراوانی در مصاحبه‌شونده	آمدن در سند تحول بنیادین
درون‌فردی	ارتباطات و تعامل	تقویت تعامل با همسالان در کلاس درس	۳	-----
		تقویت حس رقابت سالم با همسالان	۵	-----
		بازی در بین گروه همسالان	۴	-----
		اشتراک‌گذاری دانش با دوستان به صورت گروهی	۳	-----
		احترام به شخصیت و خصوصیات فردی همسالان	۵	-----
		نداشتن خصوصیات خاص لطمه‌زننده به روابط درون‌فردی مانند پوشش خاص	۵	-----
		اهمیت ارتباطات خانوادگی و همبستگی بین اعضای خانواده	۴	✓
خلاقیت و مهارت		آشنایی با هنرهای کاربردی در جهت جمع‌پذیری و جمع‌گرایی دانش‌آموزان	۵	✓
		ایجاد توانایی استفاده از وسایل ارتباط جمعی	۵	✓
		آشنایی با فضای مجازی در جهت رشد و حفظ ارتباطات جمعی در مواقع ضروری	۵	-----
نگرش		اعتماد به معلمان در مدرسه	۴	-----
		احترام و التزام به توصیه‌های معلمان در مدرسه	۵	✓
		اهمیت و توجه به توصیه‌های نحوه درس خواندن و ارائه مطالب در کلاس درس	۴	✓
خانواده		تحصیلات مادر	۵	-----
		تحصیلات پدر	۳	-----
		روابط پدر و مادر با فرزندان	۵	-----
		ارتباط درونی خانواده	۴	✓
		دادن آزادی به فرزند	۴	-----

✓	۴	داشتن روابط عاطفی با فرزند	
-----	۴	تنبیه و تشویق مناسب	
-----	۳	ایجاد محیط بازی برای دانش‌آموزان	مدرسه محیطی
-----	۵	ایجاد فضایی جهت فعالیت‌های گروهی	
-----	۴	تدوین مقررات و قوانین مخصوص مدرسه	
✓	۵	ملزم‌نمودن دانش‌آموزان به رعایت قوانین مدرسه	
✓	۴	تقویت مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان	
✓	۵	تقویت باورها و ارزش‌های فرهنگی در دانش‌آموزان	
-----	۴	تشویق معلمان به کاربرد روش‌های تدریس گروهی برای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان	
✓	۵	افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی خانواده در مدرسه	
✓	۴	بهسازی و تحول در نظام برنامه‌ریزی آموزشی و درسی	
✓	۵	استفاده هوشمندانه از تکنولوژی آموزشی	
✓	۵	بهسازی و تحول در نظام مالی و اداری و زیرساخت‌های کالبدی	اقتصادی
-----	۵	کمک به خانواده‌ها در تهیه وسایل برای فرزندان	
-----	۵	کمک هزینه‌های تحصیلی به شکل هدیه و جایزه	
✓	۵	ارائه آموزش رایگان برای خانواده‌های کم‌درآمد	
✓	۳	توانمندسازی دانش‌آموزان مناطق محروم، روستاها، حاشیه شهرها و کوچ نشین‌ها	
✓	۵	رعایت عدالت اجتماعی	اجتماعی
✓	۴	ایجاد محیط مناسب برای یادگیری متنوع و با کیفیت برای همه دانش‌آموزان	
✓	۳	آموزش همگانی در تمام شهرها و روستاها	
-----	۵	افزایش اعتماد و کمک از دانش‌آموزان برای آموزش همسالان ضعیف‌تر	
-----	۵	آشنایی به نحله‌های سیاسی	سیاسی
✓	۴	آشنایی دانش‌آموزان با نحوه ورود به سایت	
✓	۵	آشنایی به قدرت‌های سیاسی موفق در دنیا	
-----	۵	شرکت در برنامه‌های سیاسی درون مدرسه	
✓	۵	ابزار نظرها و عقاید سیاسی به‌صورت آزاد در مدرسه و همسالان با راهنمایی معلمان	
✓	۴	تقویت باورها و ارزش‌های دینی	ارزشی و فرهنگی
✓	۵	آموزش پایبندی به اصول و ارزش‌های دینی در دانش‌آموزان	
✓	۳	اختصاص بخشی از برنامه‌درسی به معرفی هنرها و جغرافیای روستاها و عشایر با رعایت استانداردهای اسلامی دینی	
✓	۵	پایبندی معلمان و دانش‌آموزان به اصول و ارزش‌های اخلاقی	

با توجه به ابعاد و مولفه‌ها، نظام بازخورد و اصلاح، فلسفه و اهداف، مراحل اجرایی الگو و سازوکار اجرایی الگو، الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران ترسیم شد (شکل ۱).

شکل ۱. الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران

بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای مدرن امروزی سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی وظیفه شکل‌دادن به افکار، رفتار و شخصیت افراد را بر اساس ارزش‌ها و هنجارها برعهده دارند و این سازمان‌ها و نهادهای توسط فرایند جامعه‌پذیری، ارزش‌ها و هنجارها را به افراد منتقل می‌کنند و فرد بر اثر همناوشدن با ارزش‌ها و هنجارهای گروه وظایف، آداب و رسوم اجتماعی، تشریفات و رفتار مناسب را برای زندگی در جامعه می‌آموزد. با توجه به نقش جامعه‌پذیری دانش‌آموزان نوجوان متوسطه دوم و اهمیت طراحی الگوی آن بر اساس مبانی جامعه‌شناختی، پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت انجام شد.

نتایج پژوهش حاضر بر اساس تحلیل مضمون حاکی از آن بود که برای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی ۴۸ شاخص، ۹ مولفه و ۲ بعد استخراج شد؛ به طوری که بعد درون‌فردی شامل چهار مولفه ارتباطات و تعامل،

خلاقیت و مهارت، نگرش و خانواده و بعد محیطی شامل پنج مولفه مدرسه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ارزشی و فرهنگی بود. علاوه بر آن، با توجه به ابعاد و مولفه‌ها، نظام بازخورد و اصلاح، فلسفه و اهداف، مراحل اجرایی الگو و سازوکار اجرایی الگو، الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم‌وتربیت جمهوری اسلامی ایران ترسیم شد. اکثر پژوهش‌های قبلی درباره الگوی جامعه‌پذیری در سازمان‌های غیرآموزشی انجام شده، اما نتایج این پژوهش تا حدودی همسو با نتایج پژوهش‌های Rasekh, et al (2020) Valiente, et al (2020) Mokhtarpour (2020)، (2019) Ghorbani & Jomenia (2018) Mirjalili, et al (2017) Mahdie et al (2016) Maria (2015) و Hazeri & Sharifi (2009) بود.

بعد درون‌فردی شامل چهار مولفه ارتباطات و تعامل، خلاقیت و مهارت، نگرش و خانواده بود که در تفسیر و تشریح نتایج این پژوهش می‌توان استنباط کرد که ارتباطات و تعامل می‌تواند از طریق تقویت اشتراک‌گذاری دانش به صورت گروهی، ارتقای احترام به شخصیت و تفاوت‌های فردی، نداشتن خصوصیات منفی و بازدارنده تعامل، توسعه ارتباطات خانواده و همبستگی و دلبستگی بین اعضای خانواده و بهبود تعامل و رقابت با همسالان در محیط کلاس و مدرسه و افزایش استفاده از بازی بین آنان باعث تسهیل جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم شود. خلاقیت و مهارت نیز می‌تواند از طریق آشناسازی دانش‌آموزان با هنرهای کاربردی مثل موسیقی، تئاتر و غیره در جهت جامعه‌پذیری، افزایش توانایی استفاده از وسایل ارتباط جمعی و استفاده مناسب و بهینه از آنها و آشناسازی دانش‌آموزان با فضای مجازی با هدف توسعه ارتباطات اجتماعی به‌ویژه با همسالان و در زمینه‌های مثبت و سازنده پرورش یابد و گام موثری در زمینه توسعه جامعه‌پذیری بردارد. جهت بهبود نگرش به جامعه‌پذیری می‌توان به معلمان در مدرسه اعتماد کرد، به توصیه‌ها و پیشنهادهای آنها احترام گذاشت و دانش‌آموزان را ملزم به اجرای آنها کرد و در نهایت به پیشنهادهای آنها درباره چگونگی درس خواندن هم توجه کرد و به آنها بها داد و هم آنها را اجرایی کرد. چون شیوه مطالعه و یادگیری دروس با هم متفاوت است و معلم هر درسی بهتر می‌تواند شیوه‌های یادگیری درس خود را برای دانش‌آموزان توضیح دهد و به آنها در یادگیری سریع‌تر و بادوام‌تر کمک کند. خانواده نیز می‌تواند به بهبود و توسعه جامعه‌پذیری دانش‌آموزان کمک نماید که در این زمینه عواملی مانند تحصیلات والدین (به‌ویژه پدر و مادر)، روابط والدین با یکدیگر و با فرزندان و ارتباط درونی خانواده، آزادی به فرزند و اجازه ابراز وجود به وی، داشتن روابط عاطفی و مناسب با فرزندان و استفاده از شیوه‌های موثر تنبیه و تشویق می‌تواند موثر واقع شوند.

بعد محیطی شامل پنج مولفه مدرسه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ارزشی و فرهنگی بود که در تفسیر و تشریح نتایج این پژوهش می‌توان استنباط کرد که مدرسه می‌تواند از طریق ایجاد محیط بازی و فضایی برای فعالیت‌های گروهی، تدوین قوانین و مقررات مدرسه و ملزم کردن دانش‌آموزان به اجرای آنها و پیگیری و بازخواست، دادن نقش و مسئولیت به دانش‌آموزان و تقویت مسئولیت‌پذیری در آنها، تقویت و ارتقای باورها و ارزش‌های فرهنگی در دانش‌آموزان، تشویق معلمان به استفاده از روش‌های تدریس گروهی، افزایش مشارکت و اثربخشی حضور خانواده در مدرسه، استفاده هوشمندانه از تکنولوژی‌های روز و بهبود، توسعه و تحول برنامه‌ریزی درسی و آموزشی در مدرسه باعث تسهیل جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم شود. مولفه اقتصادی نیز می‌تواند از طریق بهسازی و تحول در نظام مالی و اداری و زیرساخت‌های مدرسه، ارتقای توانمندی یا توانمندسازی دانش‌آموزان مناطق محروم و کوچ نشین‌ها در زمینه‌های مختلف تحصیلی، اجتماعی و فرهنگی، کمک به خانواده‌ها در تهیه وسایل آموزشی و ارائه کمک هزینه‌های تحصیلی یا حتی ارائه آموزش رایگان برای خانواده‌های کم درآمد گام موثری در زمینه توسعه جامعه‌پذیری بردارد. همچنین، مولفه اجتماعی نیز می‌تواند از طریق رعایت عدالت اجتماعی و بسترسازی برای افزایش رعایت عدالت و نهادینه‌سازی آن، ایجاد محیط مناسب برای یادگیری موضوعات مختلف و ارتقای کیفیت آن، ایجاد زمینه برای آموزش همگانی در همه شهرها و روستاها و افزایش اعتماد و درخواست کمک از دانش‌آموزان برتر و قوی‌تر برای آموزش همسالان ضعیف‌تر زمینه را برای توسعه جامعه‌پذیری فراهم آورد.

جهت بهبود مولفه سیاسی برای جامعه‌پذیری می‌توان به دانش‌آموزان را با نحله‌های سیاسی آشنا کرد، به آنها درباره نحوه ورود به سایت و شناخت قدرت‌های سیاسی دنیا آگاهی داد، از آنها خواست که در فعالیت‌ها و برنامه‌های سیاسی درون مدرسه و حتی خارج از مدرسه شرکت نمایند و نظرها و عقاید سیاسی خود را آزادانه و با رعایت شئونات بیان نمایند. مولفه ارزشی و فرهنگی نیز می‌تواند به بهبود و توسعه جامعه‌پذیری دانش‌آموزان کمک نماید که در این زمینه عواملی مانند تقویت باورها و ارزش‌های دینی،

آموزش و افزایش پایبندی به اصول و ارزش‌های دینی در دانش‌آموزان و فراهم‌کردن زمینه برای ارتقای آنها، اختصاص بخشی از برنامه‌درسی به معرفی هنرها، موقعیت و جغرافیای روستاها و عشایر ضمن رعایت استانداردهای اسلامی و دینی و پایبندی معلمان به اصول و ارزش‌های اخلاقی می‌توانند موثر واقع شوند.

پژوهش حاضر با محدودیت خاصی مواجه نبود، اما از مهم‌ترین موارد می‌توان به پیشینه پژوهشی اندک در زمینه جامعه‌پذیری در دانش‌آموزان، استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، زمان‌بر بودن انجام مصاحبه و غیره اشاره کرد. با توجه به محدودیت‌های ذکر شده انجام پژوهش‌های بیشتر درباره جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم و حتی دانش‌آموزان متوسطه اول یا مقطع ابتدایی، پژوهش درباره جامعه‌پذیری و بررسی عوامل موثر بر آن به تفکیک جنسیت، استفاده از مشاهده یا پرسشنامه جهت گردآوری داده‌ها جهت بررسی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان پیشنهاد می‌شود.

نتایج پژوهش حاضر حاکی از وجود دو بعد درون‌فردی با چهار مولفه ارتباطات و تعامل، خلاقیت و مهارت، نگرش و خانواده و محیطی با پنج مولفه مدرسه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ارزشی و فرهنگی بود. با توجه به نتایج پژوهش حاضر، برنامه‌ریزی جهت بهبود جامعه‌پذیری دانش‌آموزان از طریق الگوی جامعه‌پذیری دانش‌آموزان متوسطه دوم بر اساس مبانی جامعه‌شناختی سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت ضروری می‌باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که ابعاد و مولفه‌های استخراج شده در دانش‌آموزان نیازسنجی شود، سیاست‌های تشویقی جهت ارتقای ابعاد و مولفه‌های شناسایی شده در نظر گرفته شود و برنامه‌های مدون و باثباتی جهت اجرای این سیاست‌های تشویقی تدوین گردد و برای آنها الزام‌های اجرایی گذاشته شود.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله نویسندگان بر خود لازم می‌دانند که از مصاحبه‌شوندگان به دلیل قبول زحمت و پاسخ‌دهی به سوال‌های مصاحبه که بیشتر از یک ساعت طول کشید، تقدیر و تشکر نمایند.

References

- Akhlaghi A, Saleh SedghPour B, Navid Adham M. (2020). Future study of the fundamental reform document of education implementation: The 2025 perspective. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 10(34): 56-81. (In Persian)
- Ebrahimi Moghadam N, Dorrani K. (2018). Teleological evaluation contents of social skills in document of fundamental reforms in education. *Organizational Culture Management*, 16(2): 283-304. (In Persian)
- Ghorbani A, Jomenia S. (2018). The role of social factors (family, school, peer group) in socialization of students in Golestan province. *Journal of Applied Sociology*, 29(70): 113-128. (In Persian)
- Hazeri AM, Sharifi E. (2009). Examine the experience of socialization first and second year students in Tehran high schools for boys and comparison with the two previous generations. *Iranian Journal of Sociology*, 10(4): 43-72. (In Persian)
- Kizgin H, Jamal A, Rana N, Dwivedi Y, Weerakkody V. (2019). The impact of social networking sites on socialization and political engagement: Role of acculturation. *Technological Forecasting and Social Change*, 145: 503-512.
- Leidner DE, Gonzalez E, Koch H. (2018). An affordance perspective of enterprise social media and organizational socialization. *The Journal of Strategic Information Systems*, 27(2): 117-138.
- Mahdie A, Hemmati R, Vedadhir A. (2016). Academic socialization process of doctoral students in University of Isfahan: A grounded theory study. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 22(1): 45-73. (In Persian)
- Maria M. (2015). Factors influencing socialization process into international team. Master Thesis, Johannes Kepler Universital Linz.
- Mirjalili SMA, Foroughi Abri AA, Gholizadeh A, Yarmohammadian MH. (2017). Analyzing the socialization position in the high school social sciences textbooks based on the educational ideas of Motahari. *Research in Curriculum Planning*, 54: 22-34. (In Persian)
- Mokhtarpour M. (2020). Sociological explanation of social factors affecting sports socialization. *Cultural-Social Studies of Olympic*, 1(1): 125-155. (In Persian)
- Moote R, Anthony C, Ford L, Johnson L, Zorek J. (2021). A co-curricular interprofessional education activity to facilitate socialization and meaningful student engagement. *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 13(12): 1710-1717.
- Moradi F, Rahmani J, Shamshiri MR. (2018). Critique and review of the policy of social ideals of education in the country based on the document of fundamental transformation of education. *Quarterly Professional Journal of Social Sciences*, 12(3): 357-370. (In Persian)
- Quinton WJ. (2020). So close and yet so far? Predictors of international students' socialization with host nationals. *International Journal of Intercultural Relations*, 74: 7-16.
- Rajesh KP. (2021). Social movement studies in India, within and beyond sociology: Proposing postcolonial political sociology as an evolving framework. *Asian Journal of Social Science*, 49(1): 1-8.
- Rasekh K, Ghorbani A, Mahuri M. (2019). The impact of educational environment and mass media on political socialization of students in Shiraz University. *Bi-quarterly Journal of Political Knowledge*, 15(1): 81-101. (In Persian)
- Seiffert-Brockmann J, Thummes K. (2017). Self-deception in public relations. A psychological and sociological approach to the challenge of conflicting expectations. *Public Relations Review*, 43(1): 133-144.
- Szkody E, Steele EH, McKinney C. (2020). Links between parental socialization of coping on affect: Mediation by emotion regulation and social exclusion. *Journal of Adolescence*, 80: 60-72.

- Thelamour B, Mwangi CAG. (2021). "I disagreed with a lot of values": Exploring Black immigrant agency in ethnic-racial socialization. *International Journal of Intercultural Relations*, 85: 26-36.
- Toro JD, Wang MT. (2021). Longitudinal inter-relations between school cultural socialization and school engagement: The mediating role of school climate. *Learning and Instruction*, 75: 1-12.
- Tu KM, Cai T, Li X. (2020). Adolescent coping with academic challenges: The role of parental socialization of coping. *Journal of Adolescence*, 81: 27-38.
- Valiente C, Swanson J, Delay D, Fraser AM, Parker JH. (2020). Emotion-related socialization in the classroom: Considering the roles of teachers, peers, and the classroom context. *Developmental Psychology*, 56(3): 578-594.
- Wang M, Liang Y, Zhou N, Zou H. (2019). Chinese fathers' emotion socialization profiles and adolescents' emotion regulation. *Personality and Individual Differences*, 137: 33-38.
- Yari M, Oladian M, Safari M. (2021). Designing a model for assessing the performance of education managers based on the fundamental reform document of education. *Jundishapur Education Development Journal*, 12(Special Issue): 133-144. (In Persian).

Designing a Socialization Pattern of High School Students based on the Sociological Foundations of the Document of Fundamental Transformation in the Education System of the Islamic Republic of Iran

Ali Morad Karami¹

Masoumeh Samadi^{2*}

Mohammad Armand³

Fahima Ansarian⁴

Abstract

Purpose: One of the most important organizations that play an important role in the socialization of people is the organization or education system, which is often implemented through the content of the curriculum and teachers. Through socialization, adolescent students learn how to introduce, control, and manage their emotional, emotional, and social expression and revise their beliefs, values, and norms. The education and training system and schools through official curriculum and hidden curriculum cause the socialization of students. Considering the importance of students' socialization in the education system of the Islamic Republic of Iran, the present study was conducted with the aim of designing a socialization pattern of high school students based on the sociological foundations of the document of fundamental transformation in the education system.

Methodology: The present research in terms of time was cross-sectional, in terms of purpose was applied and in terms of implementation method was qualitative. The research population was the document of the fundamental transformation of the education system and the experts of the education system and educational management of Bushehr province in 2020 year. In addition of document of the fundamental transformation in the education system, the research sample according to the principle of theoretical saturation was obtained 16 people who were selected by purposive sampling method. Data were collected by reviewing documents and semi-structured interviews, which its validity was confirmed by the triangulation method and its reliability by the agreement coefficient method between the three coders was obtained 0.88 and were analyzed by the thematic analysis method in MAXQDA-12 software.

Findings: The results indicated that for the socialization pattern of high school students based on the sociological foundations were extracted 48 indicators, 9 components and 2 dimensions. The intra-individual dimension were included four components of communication and interaction, creativity and skill, attitude and family and the environmental dimension were included five components of school, economic, social, political and value and cultural. Finally, according to the dimensions and components, feedback system and reform, philosophy and aims, pattern implementation stages and pattern implementation mechanism, the socialization pattern of high school students based on the sociological foundations of the document of fundamental transformation in the education system was drawn.

Conclusion: According to the results of the present study, planning to improve the students' socialization is necessary through the socialization pattern of high school students based on the sociological foundations of the document of fundamental transformation in the education system.

Keywords: Socialization, Students, Sociological, Document of Fundamental Transformation, Education System.

¹ Phd student, Department of Guidance Counseling and Philosophy of Education, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. karami.a@gmail.com

² Associate Professor, Department of Islamic Education, Education Research Institute, Tehran, Iran (corresponding author). Fsamadi30@yahoo.com

³ Associate Professor, Department of Curriculum Planning, Research Institute of Research and Development of Humanities, Tehran, Iran. Mohammadarmand@yahoo.com

⁴ Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. fah.ansarian@iauctb.ac.ir